

Proč se děti na waldorfských školách učí eurytmii?

1. První důvod je všeobecný, je to odpověď na otázku, proč se vyučuje jiným uměleckým oborům, proč se děti učí kreslit, malovat, modelovat, recitovat, zpívat? V dřívějších dobách bylo samozřejmé, že umění je neodmyslitelná součást lidského života. Jenom proto mohly vznikat lidové písně, básně, pověsti, lidové malby, lidové sochařství, řezbářství, lidové tance, lidové hry všeho druhu. Tento druh tvořivých činností dnes prakticky upadl v zapomenutí (také díky televizi!); proto z lidského života skoro úplně vymizela krása. Lidé se snaží dělat to, co je užitečné, příjemné, prodejné, ne to, co by se dalo označit za „krásné“. Ale život bez krásy člověka neuspokojuje a přispívá k stále rostoucímu počtu psychických poruch. A takzvaná umělecká výchova na většině státních škol nemá skutečně umělecký ráz.

Umělecká výchova by měla vést k vědomí, že se lidské činnosti mohou vyznačovat krásou, tj. kvalitou, která nemá nic společného se sobectvím, a přesto má význam pro život. Až jednou dítě dospěje, mělo by mít například touhu zařídit si byt ne jenom účelně, také ne s okázalou velkolepostí, ale – „krásně“. Mělo by být citlivé na to, co ve světě není krásné. Při správně vedené výtvarné výchově by mělo cítit, jak ošklivé jsou groteskní, rozšklebené tváře v kreslených filmech nebo na tolika reklamách. Při správně vedené hudební výchově by mělo cítit odpudivost každé vtíravé hudby. Vůbec by mělo cítit, jak je pro duševní zdraví důležité vnímat krásné tváře, krásnou hudbu, krásné obrazy, krásné ulice, krásné zahrady.

Také eurytmie je druh umělecké činnosti. Člověk, který se věnuje eurytmii, poznává, co všechno mohou vyjadřovat jeho pohyby a jakým obohacením života je krásný pohyb. Cítí rozdíl mezi krásnými pohyby a křečovitě sveřepými pohyby, charakterizujícími dnes řadu vrcholových sportů. Krásný pohyb je nesobecký, člověk se při něm nesnaží být s jeho pomocí „lepší než všichni ostatní“, ale chce s jeho pomocí sloužit lépe úkolům svého života.

2. Eurytmie je účinným prostředkem ke znovuoživení ztrácejícího se smyslu pro řeč. Řeč, jež by měla být nástrojem dorozumění mezi lidmi, stává se dnes na všech stranách a úrovních především nástrojem hádek, konfliktů, urážek a nepřátelství. A to do té míry, že vzniklo nové povolání – poradce v konfliktních situacích. Konflikty ničí rodiny, nejrůznější společenství, podniky, celé národy. Řeč ztrácí své nejdůležitější poslání. Slova sice mohou sloužit v první řadě jako značky pro pojmy: město, matematika, dobro, červený, nakupovat. Ale slova přitom mohou a měla by vyjadřovat více: sdělovat, co se děje v duši toho, kdo mluví. Většinou nevyjadřují, protože civilizace používá řeči, která přímo znemožňuje účast citu. Typickým příkladem je bezcitová intonace hlasatelů v rozhlase nebo televizi – ti totiž musí mluvit co nejrychleji, aby v daném časovém rozmezí stihli říct co nejvíce. Když jim nasloucháme, máme sice občas možnost se rozčilit, ale v zásadě nemáme možnost nějak vnitřně, citově zpracovat to, co slyšíme. Na to jsou ty vnímané informace příliš uspěchané. A tento ryze rozumářský způsob mluvy – bez účasti srdce – se rozšířil po celém civilizovaném světě.

Protože chápeme slova jenom jako značky pro pojmy, přestáváme si uvědomovat, že řeč je vlastně schopna vyjadřovat mnohem více. Především nás nenapadne, že už samotné hlásky řeči něco sdělují. Když nás například něco prudce zabolí, vykřikneme „au“ nebo „joutes“. Ale stojí za povšimnutí, že

většina jiných hlásek by ani nebyla schopna vyjádřit takový bolestný zážitek. Nikdy by nás přece nenapadlo vykřiknout „škrch“ nebo „klap“! Čím to je? Je to tím, že už samy hlásky mají své výrazové schopnosti ještě docela jiného druhu než je vyjadřování pojmů. A právě v eurytmii člověk prožívá gesta jednotlivých hlásek, gesta, která naznačují tento jejich zvláštní obsah, pojmově stěží sdělitelný: a tím se sžívá nově s řečí, s jejími dotud netušenými možnostmi.

Tak například zjišťuje, že hláska a umožňuje dát najevo něco jako vnitřní otevření, obdiv, údiv – připomeňme si slova jako krása, nádhera, zázrak, láska. Hláska u zvěstuje naopak vnitřní sevření zúžení – úzký, útlý, úpět, úžlabina, úzkost.

O naznačuje jakési objímající gesto – obejmout, obemknout, okolo, ale také opásat, oběhnout, obhlédnout. Když se ve starší češtině obracel člověk k Bohu, byl to ještě Bóh – především všeobjímající otec. Později se jeho jméno změnilo na Bůh – to už nenapomáhá k představě všeobjímající bytosti; stala se z ní postupně bytost, která vyžaduje „úctu“ a budí „úzkost“, ne-li „hrůzu“.

Hláska l je náznakem čistých oživujících sil – lilie, lípa, louka, leknín, láska, líbezný -, ale charakterizuje i slova související s prouděním vody – vlnit se, bublat, linout se, plynout, vzlínat, hladina, hlubina.

Gesta eurytmie vyjadřují (mimo jiné) toto skryté, těžko uchopitelné poselství hlásek. Nejsou to ovšem pohyby libovolně vymyšlené. Jsou to totiž v podstatě tytéž pohyby, jimiž se rozechvívá vzduch před našimi ústy, když mluvíme.

Možná řeknete: Ale pohyby vzduchu jsou přece neviditelné? Ano. Ale před několika lety se díky moderní technice podařilo tyto pohyby zviditelnit a prokázat tak správnost pokynů, které pro eurytmii dal Rudolf Steiner skoro před 100 lety. (Viz knihu Johanna E. Zinke: *Luftlautformen sichtbar gemacht*, Stuttgart 2001.)

Pohyb, vyvolávaný při řeči mluvidly, se ovšem v eurytmii provádí pažemi nebo i celým tělem; tím se obraz hlásek mnohonásobně zintenzivňuje.

Eurytmie ale nevyjadřuje jenom tuto zvláštní působnost hlásek; snaží se vyjádřit všechno, čím nás oslovuje řeč. Jenom malý příklad: Pohybem je například možné vyjádřit rozdílný zážitek, který máme, mluvíme-li buď o sobě (když užijeme zájmena já), nebo zase o někom kdo s námi blíže nesouvisí (kde bychom užili zájmeno on, ona), nebo o někom, s kým se cítíme bytostně spjati, od něhož proudí cosi k nám a něco od nás k němu (což představuje zážitek zájmena ty, tedy zážitek, který dnes lidem tak zoufale chybí, i když si tykají).

Tak vede eurytmie člověka k úplně novému druhu pozornosti pro mluvu, a tím k celému světu nových citových zážitků. Člověk začíná prožívat jinak svou vlastní mluvu a také jinak naslouchat mluvě druhých, protože začíná v mluvě prožívat mnohem více než pouhé „informace“.

Jako kolem nás mizí vnímavost pro řeč, mizí i vnímavost pro hudbu. Vedení melodie, sledy akordů už velké části lidí „nic neříkají“. Od hudby se pomalu požaduje už jenom vemlouvavý rytmus a hlučnost. Eurytmie má možnost znázorňovat pohybem všechny stránky hudebního dění – jednotlivé tóny, ale zejména intervaly. Akordy, postupy motivů v melodii atd., zase ne libovolně, ale zákonitě. Umožňuje zřetelnější zážitek skladby, a to jak posluchačům, tak – především – těm, kdo eurytmizují. Proto je důležitým posláním eurytmie pomáhat dětem, aby vnikaly do řeči hudby. Je důležité si uvědomit, že tady jde

o něco úplně jiného než u uměleckého tance. Ten chápe hudbu jako podklad pro krásný tělesný pohyb; hudba slouží tomuto pohybu. Kdežto eurytmie vyjadřuje pohybem samotné hudební dění; slouží tedy hudbě.

3. Eurytmie je navíc klasickým prostředkem pro rozvoj sociálního smyslu u dětí. Znova a znova se děti při eurytmii pohybují v souhře s jinými, a to tak, že vytvářejí společně nějaký obrazec, například kruh, čtverec, pětiúhelník apod. Tento obrazec se i při pohybu všech dětí musí stále udržovat, nebo vždy nově tvořit, nebo musí děti plynule přecházet z jednoho obrazce do druhého. To se nezdaří, pokud si každé dítě nebude uvědomovat, co dělají ostatní. Tak se tady vytváří jakoby pravzor spolupráce ve společenství.

Charakteristické cvičení spočívá také v tom, že děti stojí v kruhu a předávají si po

řadě eurytmické hůlky nebo malé měděné koule. Každé dítě současně přijímá a dává dál. Musí proto soustředěně vnímat, od koho něco přijímají a komu něco předávají. I to je druh sociálního cvičení, k jakému se děti jinde nedostanou.

Jistě, o rozvoji spolupráce se dá mluvit i ve sportovních hrách. Ale tato spolupráce má jiný ráz, protože je nutně prostoupena sobectvím: jde přece o to vyhrát, porazit protivníky. To je obraz, který odpovídá konkurenčnímu boji podniků v hospodářské sféře, ale ne sociálnímu životu, kde jde o schopnost žít a tvořivě pracovat s druhými pro druhé.

Jinak se uskutečňuje rozvoj sociálního cítění také ve cvičeních cirkusové gymnastiky; pro tu jsou ovšem zatím předpoklady jenom na malém počtu škol. Tím důležitější jsou výchovné podněty eurytmie.

31.3.2009
Jan Dostal